

Sygn. akt I CSK 178/13

POSTANOWIENIE

Dnia 29 listopada 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Zbigniew Kwaśniewski (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku Syndyka Masy Upadłości M. Spółki z o.o. w W.
przy uczestnictwie M. S.

o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 29 listopada 2013 r.,

skargi kasacyjnej uczestnika postępowania od postanowienia Sądu Okręgowego
Sądu Gospodarczego w W.
z dnia 24 sierpnia 2012 r.

**uchyła zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w W. do ponownego rozpoznania
i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd pierwszej instancji uwzględnił wniosek Syndyka i orzekł wobec uczestnika zakaz prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia określonych w sentencji postanowienia funkcji na okres trzech lat.

Apelację uczestnika oddalił Sąd Okręgowy postanowieniem z dnia 24 sierpnia 2012 r., dzieląc zarówno poczynione przez Sąd I instancji ustalenia faktyczne, jak i dokonaną na ich podstawie ocenę prawną.

W ocenie Sądu odwoławczego trafna jest interpretacja Sądu I instancji, że art. 57 ust. 2 p.u.n. jest źródłem obowiązku reprezentanta upadłego udzielenia z własnej inicjatywy m.in. syndykowi wszelkich wyjaśnień dotyczących majątku upadłego, a uczestnik, pomimo posiadania stosownej wiedzy, nie przekazał jej syndykowi.

Sąd drugiej instancji uznał, że zawiniona bierność uczestnika, który utrudniał działalność syndykowi poprzez nieudzielenie mu stosownych wyjaśnień spowodowała zbędne przedłużenie postępowania upadłościowego i w efekcie pokrzywdzenie wierzycieli. Powyższe przesłanki ocenił Sąd odwoławczy jako uprawniające do orzeczenia pozbawienia uczestnika prawa prowadzenia działalności gospodarczej, ponieważ w następstwie niewyjaśnienia przez uczestnika wiedzy dotyczącej majątku spółki i nieprzekazania syndykowi dokumentacji doszło do obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa i rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli. Takie zachowanie uczestnika ocenił Sąd Okręgowy jako utrudniające i przedłużające postępowanie upadłościowe, co spowodowało także pokrzywdzenie wierzycieli.

Za trafną uznał Sąd odwoławczy ocenę Sądu I instancji, że z uwagi na brak możliwości precyzyjnego określenia stopnia obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa i rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli, stopień winy uczestnika w niewypełnianiu obowiązków był umiarkowany, co uzasadniało orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na minimalny okres trzech lat.

Uczestnik zaskarżył w całości orzeczenie Sądu Okręgowego, opierając skargę kasacyjną na obu podstawach kasacyjnych.

W ramach drugiej podstawy kasacyjnej skarżący zarzucił naruszenie art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 13 § 2 k.p.c. wskutek nieustosunkowania się w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia do części zarzutów apelacji, tj. zarzutów naruszenia art. 376 ust. 1 zd. 3 p.u.n. w zw. art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 321 § 1 k.p.c. poprzez orzeczenie co do przedmiotu nie objętego żądaniem wniosku syndyka, a także poprzez pominięcie dowodów wykonania przez uczestnika obowiązku wskazania składników majątku upadłego.

Natomiast zarzuty mieszczące się w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej obejmują:

- błędną wykładnię art. 57 ust. 2 p.u.n. wskutek przyjęcia, że upadły lub jego reprezentant ma obowiązek udzielania syndykowi szczegółowych wyjaśnień dotyczących majątku upadłego z własnej inicjatywy oraz aktywnie współdziałać z syndykiem. W konsekwencji, zdaniem skarżącego bezpodstawnie przyjął Sąd odwoławczy, że uczestnik nie wykonał obowiązków wynikających z tego przepisu i w efekcie Sąd ten wadliwie zastosował do uczestnika art. 373 ust. 1 pkt 4 p.u.n.;

- niewłaściwe zastosowanie art. 373 ust. 1 pkt 4 p.u.n. wskutek przyjęcia, że zarzucane uczestnikowi nieudzielenie przezeń wyjaśnień było zawinione, a uczestnik dopuścił się umyślnie niewskazania majątku;

- niewłaściwe zastosowanie art. 373 ust. 2 p.u.n. w zw. z art. 373 ust. 1 p.u.n., które uzasadnia skarżący wadliwym przyjęciem, że brak współpracy uczestnika z syndykiem skutkowało obniżeniem wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa i pokrzywdzeniem wierzycieli, a także uznanie zasadności orzeczenia zakazu pomimo braku ustaleń co do zakresu obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa i co do rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o wydanie orzeczenia reformatoryjnego zgodnego z żądaniem apelacji uczestnika.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie, ponieważ uzasadnione okazały się zarzuty naruszenia przepisów prawa materialnego, sformułowane w ramach pierwszej podstawy kasacyjnej.

Nie okazały się natomiast uzasadnione zarzuty naruszenia przepisów procesowych, tj. art. 378 § 1 k.p.c. oraz art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. Pierwszy z wymienionych przepisów procesowych zobowiązuje Sąd drugiej instancji do rozpoznania sprawy w granicach apelacji oraz wzięcia z urzędu pod uwagę - w granicach zaskarżenia - nieważności postępowania. Granice apelacji określa przede wszystkim zakres (granice) zaskarżenia, co oznacza niedopuszczalność takiego rozpoznania apelacji, która dotyczyłaby niezaskarżonej części orzeczenia. W przepisach dotyczących apelacji nie ma natomiast mowy o rozpoznawaniu sprawy w granicach podniesionych przez skarżącego zarzutów lub powołanych nowych faktów lub dowodów. Podniesione zatem w apelacji zarzuty nie wyznaczają jej granic i podobnie jak wnioski apelacji podlegają one tylko rozważeniu przez sąd odwoławczy. Granice apelacji, określające z mocy art. 378 § 1 k.p.c. zakres rozpoznania sprawy przez Sąd II instancji, wyznaczają więc oznaczenie zaskarżonego wyroku oraz zakres jego zaskarżenia.

Wobec powyższego, zarzucane przez stronę skarżącą nieustosunkowanie się Sądu odwoławczego do zarzutów podniesionych w apelacji nie uzasadnia naruszenia art. 378 § 1 k.p.c. Marginesowo jedynie można zauważyć, że Sąd odwoławczy nie orzekał w przedmiocie wykraczającym ponad żądanie wniosku, ponieważ istotą tego żądania było orzeczenie przez Sąd pozbawienia uczestnika prawa prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek oraz pełnienia określonych funkcji. Natomiast zakresem przedmiotu żądania nie były objęte przesłanki mające uzasadniać uwzględnienie wniosku, których ocena przez Sąd ma jedynie znaczenie dla oceny samej zasadności żądania, a nie dla określenia jego przedmiotu, czy zakresu.

Zarzuty naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. oraz art. 233 § 1 k.p.c. również okazały się chybione, ponieważ zarzucane przez skarżącego pominięcie przy ocenie

materiału dowodowego określonych dowodów nie uzasadnia naruszenia żadnego z tych przepisów. Takie uzasadnienie zarzutu mogłoby co najwyżej uzasadniać naruszenie art. 382 k.p.c., ale przepis ten nie znalazł się wśród przepisów objętych zarzutami naruszenia sformułowanymi w ramach podstaw kasacyjnych. Zarzut pominięcia przy ocenie materiału dowodowego określonych dowodów nie wskazuje na brak niezbędnego elementu uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia spośród wymienionych w art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.

Natomiast art. 233 § 1 k.p.c. określa jedynie zasady oceny dowodów, a nie konsekwencje ich pominięcia przy ocenie materiału dowodowego, a ponadto zarzut naruszenia tego przepisu nie może odnieść zamierzonego skutku w postępowaniu kasacyjnym wobec ograniczeń wynikających z art. 398³ § 3 k.p.c.

Brak podstaw do uwzględnienia zarzutów mieszczących się w ramach drugiej podstawy kasacyjnej skutkuje potrzebą oceny zarzutów naruszenia przepisów prawa materialnego z uwzględnieniem stanu faktycznego stanowiącego podstawę orzekania dla Sądu drugiej instancji.

Zasadnym okazał się zarzut skarżącego błędnej wykładni art. 57 ust. 2 p.u.n. w odniesieniu do określenia obowiązku upadłego wynikającego z tego przepisu. Rację ma skarżący negując wykładnię dokonaną przez Sąd drugiej instancji a sprowadzającą się do stanowiska, że obowiązkiem upadłego jest zawsze udzielanie z własnej inicjatywy sędziemu-komisarzowi lub syndykowi wszelkich wyjaśnień dotyczących swojego majątku. Tymczasem wymieniony przepis jest źródłem obowiązku upadłego udzielania wszelkich potrzebnych wyjaśnień, a zatem można przyjąć, że ocenę ich przydatności czy wręcz niezbędności ustawodawca powierza m.in. sędziemu-komisarzowi i syndykowi, którzy także powinni o tym przedmiocie wykazać się niezbędnymi przejawami swojej własnej aktywności w razie, gdy okoliczności konkretnej sprawy tego wymagają. To oni powinni aktywnie egzekwować od upadłego udzielenie im takich wyjaśnień dotyczących majątku upadłego, które w ich profesjonalnej ocenie uznane zostały za potrzebne. Stanowisko takie wyrażono już w judykaturze, a mianowicie, że użyte w art. 57 ust. 2 p.u.n. pojęcie „potrzebnych wyjaśnień” odnosi się do obowiązku upadłego udzielania odpowiedzi na postawione mu pytania i nie obejmuje obowiązku

udzielania informacji z własnej inicjatywy (por. wyrok SN z dnia 9 maja 2006 r., II PK 264/05, OSNP 2007/9-10/123). Zarzut błędnej wykładni art. 57 ust. 2 p.u.n. okazał się więc uzasadniony.

Konsekwencją powyższej oceny zasadności zarzutu błędnej wykładni art. 57 ust. 2 p.u.n. jako źródła określonego nim obowiązku jest uznanie za trafny zarzutu niewłaściwego zastosowania art. 373 ust. 1 pkt 4 p.u.n. wskutek przyjęcia, że zarzucane uczestnikowi nieudzielenie z własnej inicjatywy potrzebnych wyjaśnień stanowiło o niewykonaniu innych obowiązków ciążących na nim z mocy ustawy, o czym stanowi ostatnio wymieniony przepis. Bierne zachowanie uczestnika, które nie mogło jednak być kwalifikowane jako niewykonanie innego obowiązku ciążącego na nim z mocy art. 57 ust. 2 p.u.n., nie mogło być w konsekwencji uznane za świadczące o umyślnym dopuszczeniu się przez uczestnika niewykonania obciążającego go z mocy ustawy obowiązku.

Trafny okazał się także zarzut niewłaściwego zastosowania art. 373 ust. 2 p.u.n. w ustalonym i przyjętym także przez Sąd odwoławczy za podstawę orzekania stanie faktycznym. Sąd drugiej instancji zaaprobował bowiem ustalenie co do braku możliwości precyzyjnego określenia stopnia obniżenia wartości ekonomicznej przedsiębiorstwa i rozmiaru pokrzywdzenia wierzycieli. Brak tych ustaleń Sąd odwoławczy potraktował jednak wyłącznie jako okoliczność wpływającą na długość okresu orzekałego pozbawienia prawa prowadzenia działalności gospodarczej, a nie jako brak niezbędnej przesłanki wymagającej wzięcia jej przez sąd pod uwagę przy orzekaniu zakazu, a określonej przez ustawodawcę jako szczególne skutki podejmowanych działań.

Tymczasem ustalenie zawinionego podejmowania działań wymienionych w art. 373 ust. 1 pkt 1-4 p.u.n. nie przesądza jeszcze w stanowczy sposób o możliwości orzeczenia przez sąd pozbawienia uczestnika przedmiotowego prawa, ponieważ przy orzekaniu tego zakazu ustawodawca nałożył na Sąd obowiązek dokonania równoczesnej oceny skutków podejmowanych działań i ich skali (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 marca 2009 r., III CSK 297/08, niepubl.). Innymi słowy, przy orzekaniu o zakazie prowadzenia na własny rachunek działalności gospodarczej, a nie tylko przy określaniu okresu (rozmiaru) orzekałego

zakazu, sąd ma obowiązek brać pod uwagę, poza stopniem winy, także i skutki podejmowanych działań, a w szczególności obniżenie wartości przedsiębiorstwa i rozmiar pokrzywdzenia wierzycieli (postanowienie SN z dnia 7 kwietnia 2011 r., IV CSK 410/10, nie publ.; postanowienie SN z dnia 14 lutego 2006 r., II CSK 14/05, nie publ.). Tymczasem w rozpoznawanej sprawie przesłanek tych nie wzięto pod uwagę także w postępowaniu apelacyjnym, wobec uznania w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku braku możliwości precyzyjnego ich określenia. Przesądza to o zasadności zarzutu niewłaściwego zastosowania art. 373 ust. 2 p.u.n., skutkującego w konsekwencji niewłaściwym, bo co najmniej przedwczesnym zastosowaniem art. 373 ust. 1 p.u.n. i w konsekwencji uwzględnieniem wniosku.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji, działając na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.